

ההסתדרות הרפואית בישראל

ISRAEL MEDICAL ASSOCIATION

איגוד רופאי בריאות הציבור

ISRAEL ASSOCIATION OF PUBLIC HEALTH PHYSICIANS

נייר עמדה בנושא הגדרת השמנה וההתייחסות אליה

ההסתדרות הרפואית בישראל (הר"י) והחברה לחקר וטיפול בהשמנה יצאו לאחרונה בהכרזה כי השמנה היא מחלה כרונית שאינה נובעת מכשל התנהגותי, וכי החולים בה זקוקים לסיוע רפואי. למרות שהחלטה זו מצטרפת להחלטות שקיבלו ארגוני בריאות בינלאומיים, ובהם ההסתדרות הרפואית האמריקנית (2013), ארגון הבריאות העולמי (1997) ולאחרונה גם הפדרציה העולמית להשמנה (2017) שהגדירו השמנה כמחלה ואף כמגיפה, שנויה ההגדרה של השמנה כמחלה במחלוקת מדעית מתמשכת.¹

הרציונל להגדיר השמנה כמחלה מושתת על מספר גורמים: העלאת המודעות של הרופאים המטפלים לכך שמדובר בבעיה המחייבת התייחסות; ניסיון להסיר סטיגמה מעל הסובלים מהשמנה; עידוד להשקעת משאבים במחקר; ודרבון חברות התרופות למצוא תרופה לתופעה. למרות שאיגוד רופאי בריאות הציבור בישראל מברך על הפניית הזרקור להשמנה כבעיה מרכזית בבריאות הציבור ועל פתיחת דיון רב מערכתי בנוגע להגדרת ההשמנה ולהתייחסות אליה, הוא מתריע מפני הגדרת ההשמנה כמחלה והגבלת הטיפול בה לזירה הרפואית בלבד, תוך התעלמות מהיבטים חברתיים וסביבתיים קריטיים. טיפול נכון בבעיית ההשמנה מחייב התייחסות רחבה הכוללת שינויים במגוון תחומים: אישיים, חברתיים, סביבתיים וכלכליים.

אין חולק על כך ששכיחות ההשמנה הולכת ועולה, גם באזורים בעולם שסובלים מחוסר ביטחון תזונתי. הגישה הרווחת של התייחסות להשמנה כאל בעיה התנהגותית פרטנית הסתברה כשגויה, משום שהיום ברור כי מדובר בממשק מורכב עם גורמים גנטיים, סביבתיים ואחרים, שלא כולם בשליטת הפרט. לא ייפלא, אם כך, שדיאטות, שנועדו לטפל בהשמנה באמצעות הפחתה קלורית מבוקרת, לרוב נוחלות כישלון חרוץ כי הן מתייחסות רק לפן אחד של הבעיה. ניתוחים בריאטריים מסתמנים אמנם כטכנולוגיה מצלחת לטיפול בהשמנה קיצונית או השמנה הכרוכה בתחלואה נלווית, לפחות בטווח הקצר, אולם אין זה טיפול הבחירה לרוב המוחלט של הסובלים מהשמנה, ועדיין אין די מידע לגבי השפעת הניתוחים הללו לאורך שנים.

עם זאת, השמנה כשלעצמה איננה מחלה. השמנה היא הסתגלות פיזיולוגית של הגוף לנסיבות בהן צריכת הקלוריות עודפת, אם מחמת יתר-אכילה, חוסר בפעילות גופנית או צריכה גבוהה של זולת (Junk food). השמנה אכן נקשרת לשכיחות גבוהה יותר של תחלואה כרונית מסוגים מסוימים, אבל המשוואה המשתמעת מכך, כי שמן = חולה איננה נכונה, ואף מזיקה; ואין לשכוח כי יש להשמנה מתונה גם יתרונות הישרדותיים בגיל המבוגר. ברוב החברות המודרניות, גם בישראל, השמנה היא תולדה של אורח חיים טיפוסי בסביבה מעודדת השמנה (אובסוגנית) במעגל החיים, התקופה העוברית ועד לזקנה, דהיינו: שעות עבודה ארוכות ושעות פנאי מצומצמות, פגיעה בניהול חיי משפחה מסודרים הכוללים ארוחות ביתיות בצוותא, חשיפה לפרסום ושיווק אגרסיביים של מזונות מזיקים במקביל ליוקר מחיה גבוה ואי סבסוד מזונות מומלצים, אורח חיים יושבני, אי הטמעת העיסוק בפעילות גופנית כחלק בלתי נפרד ממערכת החינוך, התעסוקה ובכלל, זיהום אוויר, חשיפה לכימיקלים משבשים הורמונליים, הפרעות שינה, עקה נפשית ועוד.

מדיקליזציה של השמנה, כלומר, הגדרתה כמחלה, מצמצמת את ההתייחסות הכוללת לבעיה ומגלגלת אותה לפתחה של מערכת הבריאות, שכיום אין בידיה פתרונות של ממש. מדיקליזציה של השמנה מסירה אחריות משורה שלמה של גורמים שחייבים להיות שותפים להתמודדות עם הבעיה, כמו למשל תעשיית המזון, מערכות החינוך, התעסוקה, והתחבורה, הרשויות העירוניות ועוד. יתרה מכך, הגדרת ההשמנה כמחלה מסירה אחריות גם מהפרט, שאמנם מוסכם כי אינו אחראי באופן בלעדי למצבו, אבל אין בכך כדי לפטור אותו מאחריות לאורח החיים בו הוא בוחר. זאת ועוד, אם השמנה היא מחלה, הרי שבן לילה כ-18% מהאוכלוסייה הבוגרת

¹ <https://www.nature.com/articles/0801790>; <https://www.nature.com/articles/508S57a>;
; <http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0956797613516981>
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4259211/>

ההסתדרות הרפואית בישראל

ISRAEL MEDICAL ASSOCIATION

איגוד רופאי בריאות הציבור

ISRAEL ASSOCIATION OF PUBLIC HEALTH PHYSICIANS

בישראל הפכו לחולים. לכך יש משמעות עצומה מהפך החברתי של הטלת סטיגמה, על השפעותיה הבריאותיות והאתיות השליליות, ומהפך הכלכלי, כולל זה של ביטוחי הבריאות.

הגדרת השמנה כמחלה אינה נכונה עובדתית, ודינה כדין הגדרת עישון כמחלה; יושבנות כמחלה; צריכת אלכוהול כמחלה. כמו עישון, יושבנות, וצריכת אלכוהול מופרזת, גם השמנה היא בין היתר גורם סיכון לתחלואה ויש לטפל בה במגוון גישות תוך הפעלת שותפים רבים, מחוץ למערכת הבריאות.

עמדת איגוד רופאי בריאות הציבור בישראל היא כי אין להגדיר השמנה כמחלה; השמנה היא תופעה מורכבת הכוללת מרכיבים רפואיים, חברתיים, כלכליים ופוליטיים. קיימת חובה לאומית להתייחס להשמנה בצורה כוללנית ולתעדף מדיניות והחלטות המקדמות אורח חיים בריא בכל תחומי החיים (תעסוקה, תזונה, פעילות גופנית, הפחתת עקה ועוד) וסביבה מקדמת בריאות. בהתאם לכך אין להסתפק בפתרונות רפואיים ובעידוד הציבור ל"בחירות נבונות" בעזרת סימון מזון, אלא יש לפעול לאיסור פרסום ושיווק מזון מזיק, סבסוד מזון בריא ומיסוי מזון מזיק/ממותק, יצירת סביבות מעודדות חיים פעילים, הפיכת הברירה המומלצת לברירה הנגישה ביותר ועוד.